

FILMHANDLEDNING

TILLBAKA TILL FRAMTIDEN

Distribution:
UIP, Box 9502, 102 74 Stockholm
08 - 58 10 40

Text: Jonas Fohlin, 1989

Utgiven av Filminstitutet
Box 27 126, 102 52 Stockholm, 08 - 665 11 00

Om handledningen

Tillbaka till framtiden kan tas som utgångspunkt för flera olika diskussioner. Dels om själva filmen och hur människor och saker beskrivs, dels som ett exempel på en välgjord underhållningsfilm; en film bland en mängd liknande filmer.

Som en film bland många andra kan den visa mycket om hur film arbetar, för att berätta en historia, för att föra handlingen framåt, för att visa på vissa regler som filmer ofta följer.

Handledningen ger några förslag på frågor som kan ligga till underlag för diskussioner. Den försöker ge exempel på frågeställningar både om *Tillbaka till framtiden* och om film i allmänhet.

Handledningen är indelad i fyra olika delar:

- Filmens handling
- Filmens uttrycksmedel
 - Dramatiskt och episkt berättande
 - Dramaturgi
 - Set-ups, Pay-offs
 - Tidspress, Växelklipp
- Personer, relationer, budskap
- Tidstemat

Filmens handling

Marty McFly bor i en stad på den amerikanska landsbygden. I skolan får han ideligen höra att han är en slarver och inte ett dugg bättre än sin pappa som var elev där tidigare. Hemma tvingas Marty umgås med sina odågor till syskon, sin hunsade far och lätt alkoholiserade mor. Martys pappa terroriseras ideligen av sin arbetskamrat Biff, som han bl a tvingas skriva rapporter åt.

Martys fasta punkter i tillvaron är flickvännen Lorraine och vänskapen till den smått tokige uppfinnaren Doc Brown.

En dag får Marty ett meddelande från Doc Brown, att denne vill visa Marty sin nya uppfinning. Då Marty dyker upp på mötesplatsen visar det sig att Doc Brown uppfunnit en tidsmaskin som han installerat i en bil.

Genom diverse misstag hamnar Marty 30 år tillbaka i tiden, utan extra bränsle till tidsbilen. Han är strandsatt i 1950-talet.

Tillvaron krånglas till ytterligare för Marty genom att han stöter ihop med sina föräldrar som unga, och att Martys mamma blir kär i Marty istället för i Martys pappa.

Marty kontaktar Doc Brown, som redan på den tiden var uppfinnare, och ber honom lösa problemet med tidsresan. Samtidigt måste Marty ordna så att föräldrarna blir intresserade av varandra. Om det inte lyckas kommer Martys tid aldrig att inträffa och han själv upphöra att existera.

Efter fler komplikationer kommer Marty tillbaka till sin egen tid, men upptäcker att den förändrats på grund av hans medverkan 30 år tidigare. Det är inte längre hans far som är hunsad, det är Biff, och föräldrarna verkar leva i ett lyckligt äktenskap.

Filmens uttrycksmedel

Inom spelfilmen brukar man tala om två olika slags filmberättande:
Det dramatiska och det episka.

Enkelt förklarar man kan säga att den dramatiska filmen berättar en historia medan den episka beskriver ett tillstånd. Den dramatiska filmen har en klart uttalad drivkraft framåt. Personerna i dessa filmer ställs inför ett problem som de måste lösa eller en situation de måste ta sig ur. En episk film behöver ingen uttalad handling. Inget förändras egentligen under filmens gång och den kan ofta ha karaktären av episodfilm; filmen visar inblickar i något t ex hur en familj lever eller hur livet fortgår i en stad.

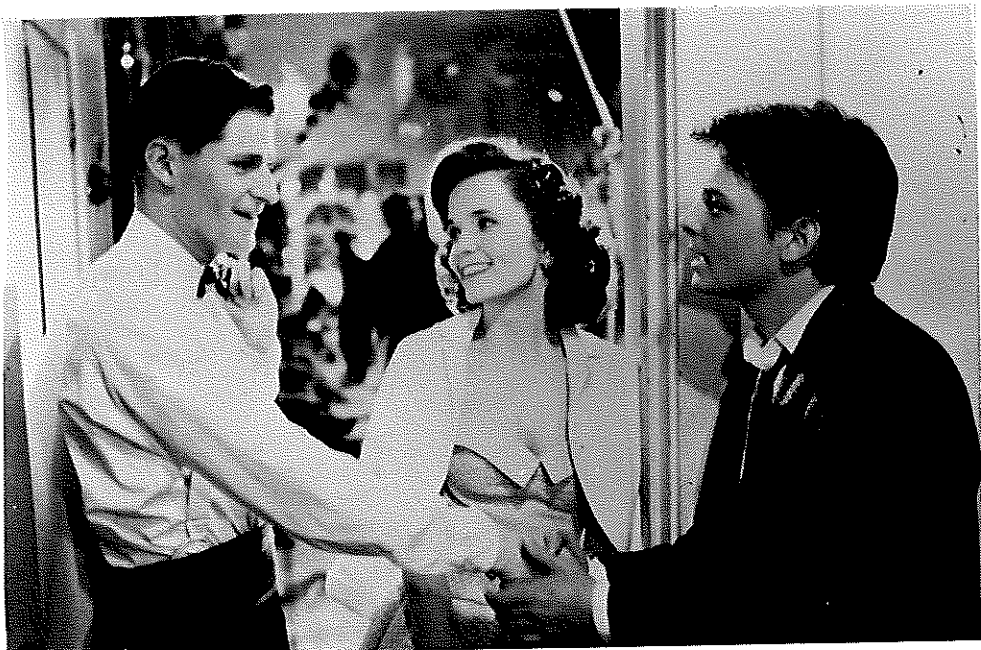
I *Tillbaka till framtiden* upptas en del av handlingen av Marty's försök att komma tillbaka till sin egen tid. Detta kan sägas vara en drivkraft som för denna dramatiska film framåt.

Finns det i filmen fler exempel på problem eller situationer som måste lösas innan berättelsen kan ta slut?

Finns det även episka inslag i *Tillbaka till framtiden* ?

Den största delen av all underhållningsfilm är dramatisk. Vad kan det finnas för anledningar till det? Ge några exempel på andra dramatiska filmer.

Ge några exempel på episka filmer.

Dramaturgi

Med dramaturgi menas det sätt som en film eller en teaterpjäs är uppbyggd på. Den allra vanligaste formen av dramaturgi är den som kallas den anglosaxiska dramaturgin. Den har rötter tillbaka till det antika dramat och Aristoteles (384-322 f Kr). Aristoteles beskrev hur han tyckte ett perfekt drama skulle vara uppbyggt och det är på den grunden som de flesta filmer idag bygger på.

I den anglosaxiska dramaturgin kan dramat eller filmen delas in i sex delar som följer på varandra.

1. Anslag
2. Presentation
3. Fördjupning
4. Upptrappning
5. Konfliktupplösning
6. Avtoning

I anslaget skall filmens tema anslås. Det som handlingen skall kretsa kring visas upp, samtidigt som publiken skall bli intresserad.

Tillbaka till framtiden börjar med att kameran sveper över hundratals klockor och diverse uppfinningar. I filmens anslag har vi alltså fått reda på att filmen kommer att handla om tid och uppfinningar. Anslaget lyckas också göra oss intresserade. Som betraktare ställer man sig givetvis frågan vem allt detta tillhör och vad det skall leda till.

Presentationfrasen i en film är till för att presentera de olika personer som filmen handlar om.

Fördjupningen innebär att grundförutsättningarna för filmen förklaras tydligare än vad som kommit fram tidigare. Den skall ge ett svar på vad filmen kommer att kretsa kring och förklara konflikterna i filmen. Vad är det för ett problem som måste lösas? Vilken är situationen som personerna måste klara av?

I filmens upptrappning byggs spänningen upp. Konflikterna förstärks. Personerna i filmen blir mer och mer pressade att komma på en lösning för att ta sig ur sin situation.

Filmens konfliktupplösning är den punkt där alla problem ställts på sin spets och måste få och får sin upplösning.

Avtoningsfasen visar upp förhållandena efter att problemen lösts. Den kan t ex visa hur alla lever efteråt.

Tillbaka till framtiden har flera olika upptrappningar och konfliktupplösningar i slutet av filmen. Ett är då Marty lyckas förena sina föräldrar. Vilka andra finns?

Hur ser avtoningen i *Tillbaka till framtiden* ut? Finns det något i avtoningen som gör att det ändå inte känns avslutat?

I en film kan den dramaturgiska uppbyggnaden finnas flera gånger. Enstaka scener kan i sig följa de uppställda dramaturgiska reglerna. Ett exempel är då Doc Brown beskriver tidsbilen och fortsättningen på den scenen.

Anslaget: Tidsbilen presenteras. Presentation och fördjupning: Doc Brown förklarar hur bilen fungerar och gör ett experiment med den. Upptrappning: terroristerna anfaller. Konfliktupplösning: Marty gör tidssprånget. Avtoning: Bilen stannar i en lada.

Ge fler exempel på scener som är uppbyggda på liknande sätt.

Set-ups, Pay-offs

Ett begrepp inom film är set-ups och pay-offs.

Det förekommer ofta att ett föremål, en företeelse, eller ett replikskifte kommer tidigt i en film där det egentligen inte fyller någon funktion. Enda anledningen till att det finns med är för att det behövs för handlingen längre fram i filmen.

Det tillfälle då t ex ett föremål visas först i filmen brukar kallas en set-up, och då det får sin förklaring kallas för en pay-off. Ett exempel ur filmen är då familjen McFly pratar om Uncle Joey som sitter i fängelse. Senare i filmen träffar Marty sin morbror som liten och då sitter han inspärrad i en barnhage och vägrar lämna den. Det blir då en komisk poäng. Redan som barn fick han sitta bakom galler. En set-upp och en pay-off.

Ge exempel på andra set-ups och pay-offs i filmen. Varför arbetar man med set-ups och pay-offs i film?

Tidspress, Växelklippning

Kampen mot klockan är ett gammalt beprövat knep i filmer för att förhöja spänningen. Något måste utföras inom en viss tid.

En teknik som ofta används då något sker under tidspress är växelklippning. Det stora tågrånet (1903) av Edwin Stratton Porter var en av de första filmerna som innehöll parallellhandling med växelklippning.

Med växelklippning menas att man kryssklipper mellan minst två olika handlingar. Först en scen från den första, sen en från den andra, sen tillbaka till den första, osv.

När en tidspress är inblandad är de två handlingarna förknippade med varandra.

Genom allt snabbare bildväxlingar drivs de två handlingarna mot varandra för att förenas och få en upplösning.

Ge några exempel på tidspress ur filmen. Finns det några exempel på växelklippning?

Personer, relationer och budskap

I filmen kommer vi i kontakt med flera personer och får se hur de lever 1985 och hur de levde 30 år tidigare, bl a Marty's föräldrar. 1985 är pappan hunsad av besten Biff och mamman alkoholiserad och kommer med stränga förmaningar till sina barn.

Hur skiljer sig personerna från 1985 från hur de var 30 år tidigare? Vad är lika i deras personligheter från 1955 och 1985?

Marty's tidsresa får konsekvenser för flera personer i filmen. Vad förändras? Är förändringarna till det bättre eller det sämre? Försök karaktärisera personerna före och efter förändringarna. Hur ser familjerelationerna ut i Marty's familj, före och efter tidsresan?

Alla filmer, även lätta underhållningsfilmer, har ett budskap eller en sensmoral. Det kan vara mer eller mindre tydligt. I *Tillbaka till framtiden* är ett budskap att framtiden skapas nu. Allt en människa gör får konsekvenser längre fram. Små detaljer kan få oanade effekter. Därför är det viktigt att man gör det man vill och måste i alla situationer.

Finns det fler budskap i filmen? Vad berättar filmen om relationen mellan kvinnor och män? Hur ställer sig filmen till fysiskt våld?

En speciell plats i *Tillbaka till framtiden* har Doc Brown, mannen som uppfinner tidsmaskinen.

Galna vetenskapsmän har en lång tradition inom både litteratur och film. Romanen *Frankenstein*, som handlar om en läkare och hans konstgjorda monster kan sägas vara en av de allra första. Boken skrevs 1818 av Mary Shelly och har gjorts i en klassisk filmversion 1930 i regi av James Whale.

Uppfinnare, professorer och andra som har intellektuella yrken framställs som tokiga, opålitliga eller enbart töntiga. Hur många gånger har inte James Bond stött på galna mästarehjärnor som velat förgöra världen? Det är väl inte förrän Indiana Jones gjorde sitt inträde på spelfilmshimlen som en actionshjälte kunde vara professor i arkeologi (*Jakten på den försvunna skatten* Spielberg -81).

Doc Brown måste avgjort räknas in i kategorin tokiga uppfinnare även om han denna gång inte är ondskefull.

Hur visar filmen att Doc Brown är tokig? Vad är det första vi får veta om honom?

En förklaring till att amerikansk film framställer intellektuella som opålitliga kan vara att den hyllar den hylleamerikanska västernhjälten. Den ensamme mannen som tar allt i egna händer och skipar rättvisa med nävar eller vapen. En vetenskapsman arbetar ofta med abstrakta saker, svårförståeliga experiment och uppfinningar. Det går rent bildmässigt inte att se några verkningar av det han håller på med. Då är det lättare att förstå att en västernhjälte som skjuter eller slår ned några skurkar har uträttat något.

Historien har ju även visat att alla vetenskapliga framsteg inte bara är av godo. Visserligen hade vi varit utan elektriskt ljus och telefoner utan uppfinnare, men vi hade också sluppit senapsgas och kärnvapen.

Kan det finnas flera förklaringar till den amerikanska filmens misstro mot intellektuella? Finns det exempel, förutom Indiana Jones, på positiva intellektuella i andra filmer?

Finns det i *Tillbaka till framtiden*, exempel på att man hyllar den amerikanske mannen som tar saken i egna händer?

Tidstemat

Tidsresor har sedan lång tid varit ett återkommande inslag inom litteraturen och filmen. En milstolpe är boken *Tidsmaskinen* från 1895 av H.G: Wells, som också filmats.

Tidsresornas för- och nackdelar har skildrats i ett otal former och sammanhang. En bra sammanfattning på den omfattande sciencefictionlitteraturen i ämnet är antologin *Tema Tid* som för några år sedan kom ut i Sverige med Sam J. Lundwall som redaktör.

Vilka fördelar kan Marty ha fått av att ha träffat sina föräldrar som unga?
Vilka fördelar visar filmen fram? Vilka nackdelar?

Den första kontakten med 1950-talet får Marty med en familj som tar honom för utomjording. Genom deras klädsel förstår man att Marty färdats bakåt i tiden.

Vilka andra medel använder filmen för att visa att Marty hamnat i 1950-talet?
Ge exempel på dialog, händelser, scenografi m.m.

Om tidsresor vore möjliga, vilka konsekvenser skulle det kunna få?

Produktionsuppgifter:

Regi	Robert Zemeckis
Producenter	Bob Gale, Neil Canton
Executiva producenter	Steven Spielberg, Frank Marshall, Kathleen Kennedy
Manus	Robert Zemeckis, Bob Gale
Foto	Dean Cundey
Klippning	Arthur Schmidt, Harry Keramidas
Musik	Alan Silvestri
Speltid	120 minuter
Längd	3 286 m
Censur	Tillåten från 11 år
Format	Vidfilm
Ljud	Dolby Stereo
Originaltitel	Back to the Future

Rollista:

Marty McFly	Michael J Fox
Dr. Emmet Brown	Christopher Lloyd
Lorraine Baines	Lea Thompson
George McFly	Crispin Glover
Biff Tannen	Thomas F Wilson
Jennifer Parker	Claudia Wells
Dave McFly	Marc McClure
Linda McFly	Wendie Jo Sperber
Sam Baines	George DiCenzo
Mr Strickland	James Tolkan

Produktionsuppgifter

Regi: ROBERT ZEMECKIS

Manus: Robert Zemeckis, Bob Gale

Produktion: Amblin Entertainment för Universal, USA
1985

Producent: Bob Gale, Neil Canton

A-foto: Dean Cundey

Kompositör: Alan Silvestri

Musik i urval: "The Power of Love" av Huey Lewis, Chris Hayes, Johnny Colla, "Back in Time" av Huey Lewis, Chris Hayes, Johnny Colla, Sean Hopper framförs av Huey Lewis and the News; "Heaven Is One Step Away" av och med Eric Clapton; "Time Bomb Town" av och med Lindsey Buckingham; "Mr Sandman" av F D Ballard framförs av The Four Aces; "The Ballad of Davy Crockett" av Tom Blackburn, George Bruns framförs av Fess Parker; "The Wallflower (Dance with Me Henry)" av Johnny Otis, Etta James, Hank Ballard framförs av Etta James; "Night Train" av J Forest, L Simpkins, O Washington, "Earth Angel (Will You Be Mine)" av Dootsi Williams, Gaynell Hodge, Jesse Belvin framförs av Marvin Berry and the Starlighters; "Johnny B Goode" av Chuck Berry framförs av Marty McFly with the Starlighters

Arkitekt: Lawrence G Paul

Klippning: Arthur Schmidt, Harry Keramidas

Färgsystem: Technicolor

Bildformat: Vidfilm

Censurnummer: 125.603

Datum: 1985.08.12

Längd: 3.186 meter - 117 minuter

Censur: Tillåten från 11 år

Distributör: UIP

Sverigepremiär: 1985.12.18 på Palladium (Göteborg), Scania (Malmö), Draken, Filmstaden 15, Sergel (Stockholm) samt ytterligare 34 platser

Jamie Abbott *sparkbilspojkarna*, Norman Alden *Lou*, Read Morgan *polis-konstapeln*, Sachi Parker, Robert Krantz *åskådare*, Gary Riley *en man*, Karen Petrasek *en flicka*, Tommy Thomas, Granville "Danny" Young, David Harold Brown, Lloyd L Tolbert *Starlighters*, Paul Hanson, Lee Brownfield, Robert DeLapp *Pinheads*

Innehåll

Med hjälp av en bil som förvandlats till en tidsmaskin förflyttas tonåringen Marty McFly 30 år tillbaka i tiden, från 1985 till 1955. I sin hemstad möter han ett par tonåringar och upptäcker att det är hans blivande föräldrar. Martys problem är att hans blivande mor är totalt ointresserad av hans blivande far. Marty måste till varje pris se till att de förälskar sig i varandra annars kommer varken han eller hans båda syskon att födas.

Rollista

Michael J Fox *Marty McFly*,
Christopher Lloyd *doktor Emmet Brown*,
Lea Thompson *Lorraine Baines*,
Crispin Glover *George McFly*,
Thomas F Wilson *Biff Tannen*, Claudia Wells *Jennifer Parker*, Marc McClure *Dave McFly*, Wendie Jo Sperber *Linda McFly*, George DiCenzo *Sam Baines*, James Tolkan *Mr Strickland*, Jeffrey Jay Cohen *skinhead*, Casey Siemaszko *3-D*, Billy Zane *Match*, Harry Waters Jr *Marvin Berry*, Donald Fullilove *Goldie Wilson*, Lisa Freeman *Babs*, Cristen Kaufman *Betty*, Elsa Raven *klocktornsdamen*, Will Hare *Pa Peabody*, Ivy Bethune *Ma Peabody*, Jason Marin *Sherman Peabody*, Katherine Britton *Peabodys dotter*, Jason Hervey *Milton Baines*, Maia Brewton *Sally Baines*, Courtney Gains *Dixon*, Richard L Duran *terrorist*, Jeff O'Haco *terroristchauffören*, Johnny Green,

Crispin Glover, Lea Thompson, Michael J Fox

TILLBAKA TILL FRAMTIDEN Back to the Future

"Zemeckis skämtlygne är annars ganska oförargligt. Om en del av tidssagans förvecklingar kan dessutom sägas att de är mer krampaktiga än lustiga. Men där det fantastiska i uppslaget får växa fritt blommar också en tilltalande anarkihumor. Den är filmens omstörtande behållning." Mario Grut i Aftonbladet

"Det hade naturligtvis kunnat gå alldeles åt helvete med en sådan här historia: med ingredienserna skateboardåkande tonåring, tidsmaskin, galen professor, 50-talsnostagi, svettig skoldans med första fylla och första kärlek och allt det där.

I begynnelsen kan man möjligen misströsta något, men allt ordnar sig med tiden och med filmen.

Regissören Robert Zemeckis har - förutom ett originellt manus - den nödvändiga tillgången att själv tycka om sin historia. Det märktes redan i "Den vilda jakten på stenen", som utan den uppenbara regissörsförtjusningen hade blivit en helt ordinär variation på Indiana Jones-filmerna.

I "Tillbaka till framtiden" syns och känns det mycket tydligt att spekulatörerna, marknadsavdelningarna, effektmakarna och publikföraktarna inte fått härja fritt.

Däri skiljer sig "Tillbaka till framtiden" på ett välvärdande sätt från många amerikanska samtidigheter, inte minst från julfilmernas anskrämlighet numro ett, den så kallade familjefilmen "Jultomten". Eva af Geijerstam i Dagens Nyheter

"Robert Zemeckis har gjort en briljant, påhittig och mycket rolig komedi om grabben som reser 30 år tillbaka i tiden.

Han hamnar i 1955 och får snabbt klart för sig att han måste få sin blivande mamma och pappa att få ihop det - annars kommer han själv aldrig att bli född. Och det är mer problem än han från början inser, hans blivande mamma blir nämligen tänd på honom . . .

Zemeckis visade redan i "Den vilda jakten på stenen" en flyhänt och snabb stil där han på klassiskt sätt blandade äventyr och komik och lät Michael Douglas och Kathleen Turner utkämpa en lika filmklassisk kamp mellan könen.

Precis som finansjären och kompisen Steven Spielberg har Zemeckis sett mycket film och precis som "Gremlins" förra året var en "film-film" är "Tillbaka till framtiden" en sån där film som fungerar utmärkt på ett rakt och okomplicerat plan, men som blir ännu bättre och ännu roligare om man själv sett mycket film." Mats Ols-son i Expressen

"Överhuvudtaget har Zemecki berättat sin historia med den lätta touche och det sinne för till synes ovidkommande detaljer som kännetecknar Spielbergs bästa filmer. Däremot saknar man hos Zemeckis förmågan att blanda det komiska, sentimentala och dramatiska till helt nya och spännande stämningar; den egenartade mångtydighet som ofta finns hos Spielberg har i Tillbaka till

framtiden ersatts med ett entydigt rakt berättande där det inte finns plats för det personliga. Zemeckis är en mycket kompetent hantverkare, Spielberg är en stor konstnär.

Detta är emellertid endast en obetydlig brist i en film som - om man är beredd att acceptera dess naiva, sagolika förutsättningar - är genomgående rolig och som vågar vara barnslig utan att någonsin bli fånig." Carl Rudbeck i Svenska Dagbladet

Litteratur

CHAPLIN XXVIII/1 (202), 86, sid 44